

Kitap Tanıtımı

Edebiyat Tarihçiliğine Farklı Bir Bakış Denemesi: Anketler Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü*

A Different Look at Literary Historiography Essay: Anketler Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü

Berre KARAMAN¹

¹ Yüksek lisans öğrencisi, Karabük Üniversitesi, berre324@gmail.com

Öz: Selçuk Atay'ın, 2024 yılında yayımlanmış olduğu beş ciltten oluşan "Anketler Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü" adlı çalışması Millî Mücadele'nin başladığı yıllardan 1980'li yılların başına kadar olan anketleri kapsamaktadır. Çalışmanın adı hem Cumhuriyet'in yüzüncü yılını hem de kitapta bulunan 100 anketi ifade etmektedir. Atay, çalışmasında ilk olarak "anket" türü üzerine açıklamalarda bulunmuştur. Atay'ın beş ciltlik çalışması sayesinde okur, sanatkârın gündelik hayatına, aşk hayatına, anketlerin yapıldığı dönemin edebî meselelerine, edebiyatın durumuna, çok okunan, okunması gereken ve sevilen eserlere, genç edebiyatçılara, edebî tartışmalara, Türk edebiyatının Nobel mükâfatına layık olup olmadığına, sanatkârların dil hakkındaki görüşlerine rahatlıkla ulaşabilmektedir. Her ciltte bulunan yazar ve anket tablosu sayesinde araştırmacı ilgisini çeken anketi kolaylıkla bulabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anket, Soruşturma, Selçuk Atay, Süreli Yayın.

Atıf/Citation: Karaman, B. (2024). "Edebiyat Tarihçiliğine Farklı Bir Bakış Denemesi: Anketler Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü". *Edebî Eleştiri Dergisi*. 8(1): 176-181.

DOI: 10.31465/eeder.1434145

Geliş/Received: 08.02.2024

Kabull/Accepted: 22.03.2024

Yayın/Published: 26.03.2024

Abstract: Selçuk Atay's five-volume work titled "Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü", published in 2024, covers surveys from the beginning of the War of Independence to the early 1980s. The name of the study refers to both the centenary of the Republic and the 100 surveys in the book. In his study, Atay first made explanations about the "inquiry" type. Thanks to Atay's five-volume work, the reader can learn about the daily life of the artist, his love life, the literary issues of the period in which the inquiry were conducted, the state of literature, the most read, must-read, and popular works, young literary figures, literary debates, whether our literature deserves the Nobel Prize or not, the opinions of artists on language. can easily access their opinions. Thanks to the author and survey table in each volume, the researcher can easily find the survey that interests him.

Keywords: Inquiry, Investigation, Selçuk Atay, Periodical.

* Değerlendirilen Yayının Bilgileri

Kitap Adı: *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü* Cilt 1-5.

Yazar: Selçuk Atay

Editörler: İbrahim Tüzer, Beyhan Kanter, Ramazan Korkmaz, İbrahim Şahin, Fatih Kanter.

Yayınevi: İhlamur Akademi Yayınları.

Yayın Yeri ve Yılı: İstanbul 2024 (1. Baskı)

Cilt Sayısı: 5

ISBN (Takım): 978-625-98997-5-6

Giriş

Türk edebiyatının modernleşme sürecinin süreli yayınlar etrafında gelişim gösterdiği sıklıkla tekrar edilen bir durumdur. Gerek edebiyat tarihlerinde gerekse bir sanat dalı olarak edebiyat sözcüğünün anlam alanında daima anılan fakat genellikle ikinci planda kalan “anket” türü Doç. Dr. Selçuk Atay’ın “*Anketler / Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100’ü*” adlı çalışmasıyla yeniden gündeme gelmiştir. Anket türü hakkında verilen ve sahasında ilk olan geniş bir inceleme yazısıyla başlayan çalışma daha evvelki çalışmalarda karşımıza çıkan röportaj ve anketin iç içe anıldığı, daha ziyade röportajların anlatıldığı diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Asıl olan üzerinde hiç çalışılmamış, unutulmuş, önemli şahsiyetlerin yazılarının da bulunduğu süreli yayınlardaki anketlerdir. Daha evvel kitap olarak yayımlanmış veya bir çalışmanın konusu olmuş anketlerin kapsam dışında tutulduğu kitap 1920’li yıllardan itibaren yayımlanmış olan *Akşam, Anadolu, Bugün, Cumhuriyet, Haber, İkdam, Kurun, Milliyet, Son Posta, Ulus, Tan* gibi birçok gazete; *Akbaba, Büyük Doğu, Dost, Edebiyat Dünyası, Kaynak, Muhit, Papirüs, Pazar Postası, Servet-i Fünûn, Türk Dili, Varlık, Yeditepe, Yeni Adam, Yeni Edebiyat, Yücel* gibi yüzlerce derginin milyonlarca sayfası gözden geçirilerek kapsamlı bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşaret edilen hususlar Ocak 2024 tarihinde yayımlanmış olan Doç. Dr. Selçuk Atay’ın Cumhuriyet’in 100. Yılına armağan ettiği İhlamur Akademi Yayınları arasından çıkan 100 anket, “*Anketler / Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100’ü*” adlı beş ciltlik anket çalışmasıdır. Atay, her cildin içeriğine has isimler vermiştir: “*insan*”, “*dönem*”, “*eser*”, “*düşünce*”, “*dil ve poetika*”. Atay’ın başlıklandırmalarında yaklaşık 100 yıllık bir birikimi kronolojik olarak değil, tematik bütünlüğe göre bir tasnife tabi tuttuğu görülmektedir. Atay, İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Türkiye’deki pek çok arşivi kullanarak bu arşiv yığınları arasında kalan süreli yayınlara tarayarak daha evvel gün yüzüne çıkmamış 100 anketi çalışmanın içine dâhil etmiştir. Burada seçilen 100 anket, doğrudan doğruya edebiyatı ilgilendiren ve daha çok sanatkar ve eleştirmenlerin katıldığı anketlerden oluşmaktadır.

Bir kısmı Osmanlı Türkçesi ile yayımlanmış olan anketleri günümüz Türkçesine aktaran Atay, çalışmanın bu kısımlarında okunma kolaylığını düşünerek sadeleştirilmiş transkripsiyon alfabetini tercih etmiştir. Türk Dil Kurumunun önerdiği yazım şekillerini esas alarak anketlerin orijinal diline dokunmadan, anlamları bilinmeyeceği düşünülen sözcükleri köşeli parantez içinde vermiştir. Ayrıca bu şekilde ilk defa Osmanlı Türkçesinden tercüme edilen beş anket de eserde kendisine yer bulmaktadır.

Atay, Cumhuriyet’in temellerinin atıldığı Millî Mücadele’den itibaren Türk edebiyatının önemli kaynaklarından olan, bazılarının içerisinde adının çoktan unutulduğu birçok önemli Türk sanatkarın eserlerini muhafaza eden süreli yayınların tarihe karışmış sayfalarına özenli, dikkatli ve titiz yaklaşımı dikkatlerden kaçmamaktadır. Atay, anket çalışmasını Millî Mücadele’nin başladığı yıllardan 1980’li yılların başına kadar sınırlandırmıştır. 1980’li yılların başına kadar sınırlandırmasının sebebi ise bu tarihten sonraki kaynaklara dijital olarak, fiziki olarak ulaşılmasının bu yıllardan önceki kaynaklara kıyasla daha kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden sonraki yıllarda yapılmış olan anketler çalışma kapsamının dışında tutulmaktadır. Eserini belli bir sınırlandırmaya tabi tutmasına rağmen epey kapsamlı ve hacimli bir eser ortaya koymuştur.

Atay’ın titiz çalışmasında dipnotlar da önemli bir yere sahiptir. Atay “takdim” yazısında dipnotları dört ayrı hususta kullandığını vurgulamaktadır. İlk olarak dipnotları, anlam kapalılığının önüne geçmek, metnin anlaşılmasına katkı sağlamak amacıyla okuyucu tarafından

bilinemeyeceği düşünülen kısımlara eklemiştir. İkinci olarak bazı anketlere, anketlerin yapıldığı dönemde fikri sorulmayan sanatkarlar da kendi gazete köşelerinden cevap vermişlerdir. Arşiv taraması yaparken yalnız anketlere odaklanmayıp çapraz bir okuma yapan Atay bu anket dışındaki cevapları da dipnotlara eklemeye gereği duymuştur. Üçüncü olarak anketlerde bahsi geçen sanatkarların anketlere cevap verirken geleceğe yönelik bahsettikleri eserlerin akıbeti hakkında da dipnot düşülmüş, bu şekilde araştırmacılara büyük kolaylık sağlayacak bir yapı kurgulanmıştır. Son olarak anketlerde üzerinde durulan konuyla ilgili herhangi bir çalışma varsa bununla ilgili de kaynakçalar dipnot şeklinde gösterilmiştir.

Fotoğraf 1: *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü.*

(<https://edebiyat.karabuk.edu.tr/icerikGoster.aspx?K=E&id=2207&BA=index.aspx>)Erişim tarihi: 07.02.2024

1. Sanatkâr Olmadan Önce İnsan

“İnsan” alt başlıklı birinci cildin editörlüğünü Prof. Dr. İbrahim Tüzer üstlenmiştir. Kitap, takdim yazısıyla başlamakta ve içindekiler tablosuyla devam etmektedir. Çalışmanın her cildinde kitap

boyunca yapılan anketlere cevap veren isimlerin cevap verdikleri anketlerin isimleriyle birlikte tablolaştırılmış olması çalışmanın bir başka yönünü oluşturmaktadır. Ayrıca her cildin sonunda dizin bulunduğu da görülmektedir. Dizinelere bakıldığında çalışmada kullanılan anketlerin kapsamının genişliği ve çeşitliliği göze çarpmaktadır. Dizin sayesinde doğrudan bir isim, bir konu hakkında araştırma yapanlar, araştırma yaptıkları ismin, konunun anketlerine, bu anketlerdeki sanatkarların fikirlerine hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir.

Selçuk Atay “*Sanatın ve Sanatkârın Yaşayan Bir Varlık Olarak Görünür Kılındığı Tür: Tahkikat/Anket/Soruşturma Üzerine Kısa Bir Değerlendirme*” başlıklı yazısında anket hakkında derli toplu ilk akademik yazıyı kaleme almıştır. Burada Atay, “anket” türünü açıklamakta, tarihi gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Çalışmanın tasnifi, yöntemi, sınırlandırılması hakkında birtakım açıklamalar da burada yapılmaktadır.

Birinci cilt, iki ana başlığa ayrılmıştır. “*İnsan*” başlıklı bu cildin “*Sanatkâr ve Halleri*” başlıklı ilk bölümünde on dört anket bulunmaktadır. Sanatkâr ve sanatkârın hâlleri ifadesi gündelik hayat içerisinde sinirleri, aşkları, umutlarıyla bir insan olarak sanatkârın görülmesine imkân sağlamaktadır. Sanatkâra, sanatkâr olarak değil, insan olarak bakan anketler, türün samimi görüntüsü çerçevesinde biyografiden edebiyat sosyolojisine değin pek çok bilim dalına kaynaklık edecek mahiyettedir. “*Sanatkâr ve Aşk*” başlıklı ikinci bölümde bulunan yedi anket ise sanatkârların aşka, evliliğe dair düşüncelerini, evlat sevgisi, sanatkârların kadına bakışı gibi sanatkârın zihniyetinin öğrenilebileceği anketlerden oluşmaktadır.

2. Geçmişe Bakmak

“*Dönem*” alt başlıklı ikinci cildin editörlüğünü Prof. Dr. Beyhan Kanter üstlenmiştir. Tek bölümden oluşan ciltte on sekiz anket bulunmaktadır. İlk cildin teknik yapısı bu ciltte ve diğerlerinde aynı şekilde devam etmektedir.

“*Dönem*” başlıklı ikinci cilt; anketlerin yapıldığı dönemin sosyal, edebî, kültürel hayatına; o dönemde popüler hâle gelmiş eserlere ve sanatkârlarına, sanatkârların birbirleri hakkındaki fikirlerine, edebiyatın güncel sorunlarına yer vermektedir. Oldukça geniş bir yapıda ele alınan bu anketlerde karşımıza çıkan bir diğer husus ise anketin yapıldığı dönemdeki edebî hayat ile geçmiş dönemlerin edebî verimleri kıyaslanması ve ayrıca gelecekteki edebiyatın nasıl olacağına dair tahminlere yer verilmesidir. Bu soruşturmalar edebiyat hayatına dair araştırmacılara geniş bilgiler sunmakla beraber anketin yapıldığı dönemde sanatkârlarının o dönemin edebiyatına dair görüşleri de sunması bakımından önemli bir yere sahip olmaktadır. Okur ve hususıyla araştırmacılar, bu anketler sayesinde sanatkârın yaşadığı dönemi bütün edebî evreni içerisine alacak şekilde anlamlandırabilmesine imkân sağlamaktadır.

3. Sanatkâr ve Yapıtı

“*Eser*” alt başlıklı üçüncü cildin editörlüğünü Prof. Dr. Ramazan Korkmaz yapmıştır. İki ana bölümden oluşan ciltte “*Sanatkâr ve Kıymeti*” bölümünde on, “*Sanatkâr ve Eseri*” bölümünde ise on yedi anket bulunmaktadır.

İlk ana başlık “*Sanatkâr ve Kıymeti*”dir. Bu bölümde Türk edebiyatının önemli sanatkârları; Namık Kemal, Mehmet Akif, Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Orhan Veli, Nâzım Hikmet, Kemal Tahir üzerine ankete katılan çeşitli sanatkâr ve eleştirmenlerin görüşleri bulunmaktadır. Sanatkâr ve eleştirmenlerin bir başka sanatkâr hakkında yaptığı yorum ve değerlendirmeler bu hâliyle ayrı bir öneme sahiptir.

“*Sanatkâr ve Eseri*” başlıklı ikinci bölüm ise anketin yapıldığı dönemde yayımlanan veya yayıma hazırlanan eserlerle sanatkârların gelecek eserleri, çalışmaları hakkındaki planlarını içermektedir.

Sanatçıların bu planlarını gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri, eserler hakkında ne gibi tadilatlar gerçekleştirildiğini Atay'ın verdiği dipnotlardan takip etmek mümkündür. Sanat hayatına yeni başlayan genç sanatçıların kendileri hakkında verdikleri bilgiler de önemli kaynakça sayılmaktadır. Bu bölümde karşımıza çıkan bir fark da edebiyat tarihinde ilk kez karşılaşılan deneysel bir çalışmadır: Kemal Tahir'in "*Devlet Ana*" adlı romanı üzerine yapılan anket, bir edebî eser üzerine yapılan ilk ve tek çalışma olarak dikkati çekerken ankete cevap verenler arasında Bülent Ecevit gibi isimlerin dolayısıyla da ayrı bir araştırmanın konusudur.

4. Sanatkârın Fikirleri

"*Düşünce*" alt başlıklı dördüncü cildin editörü Prof. Dr. İbrahim Şahin'dir. Bu ciltte on beş anket bulunmaktadır.

Atatürk'ün en büyük eserinin ne olduğu, edebiyatın mesuliyetinin olup olmadığı, edebiyatın barışa hizmet edip edemeyeceği, gençlerin okumaları gereken romanların ne olduğu, yurt dışında Türk edebiyatının nasıl temsil edilmesi gerektiği ve Türkçülük kavramının mahiyeti gibi soruşturmalar; Türk düşünce dünyasının tarihî gelişimi, edebiyat sosyolojisinin merak ettiği pek çok konu ile değerlendirilmesi gereken bilgileri içermektedir. Mahiyeti itibariyle en geniş katılımın olduğu ciltte verilen hükümler özgünlüğü yönüyle dikkat çekmektedir.

5. Sanatkârın Poetikası

"*Dil ve Poetika*" alt başlıklı beşinci cildin editörlüğünü ise Prof. Dr. Fatih Kanter gerçekleştirmiştir. Bu cilt tek bölümden ve on dokuz anketten oluşmaktadır.

Beşinci cilt ağırlıklı olarak dil meselelerine yoğunlaşırken diğer taraftan sanatçıların poetik görüşlerinin sorgulandığı anketlerden oluşmaktadır. Latin harflerinin kabulü, sanatın ne için olduğu, Türk edebiyatının klasik eserlerinin var olup olmadığı, sanatçıların nasıl olması gerektiği, hece mi yoksa aruz vezninin mi tercih edilmesi gerektiği, İkinci Yeni şiiri ve şairleri hakkında edebî kamunun kanaatlerinin ne olduğu gibi geçmişten güncel uzanan pek çok konuyu merak eden anketlerden oluşmaktadır. Kitabın sonunda beş cildin tamamını kapsayan genel bir kaynakçaya da yer verilmektedir.

Sonuç

Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü adlı çalışmadaki tüm ciltler bütünlüklü bir şekilde değerlendirildiğinde Türk edebiyatının ihmal edilmiş bir türü olan "anket" üzerinde kapsamlı bir çalışma olduğu görülmektedir. Anketlerin tespiti ve tahlili ile söz konusu anketler etrafında, onları bütünleyecek çalışmalarla birlikte düşünüldüğünde çalışmanın özgün yönü daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Atay'ın bahsi geçen eseri, özellikle de anketlerde yer alan konularda çalışma yapacak olanlar için çok faydalı bir kaynakça niteliğindedir. Atay da bunun bilinciyle, hangi yazarların hangi anketlere yanıt verdiğini, kitabın başında belirtmiş ve kapsamlı bir dizin ortaya koymuştur.

Atay'ın da belirttiği üzere yaklaşık 80 yılı kapsayan bu çalışmanın merkezinde "dil" bulunmaktadır. Atay, dil konusunda oldukça hassas davranmaktadır. Atay'ın anketleri düzenlemesinde tarafsız oluşu, eksiği fazlası olmadan vermesi, orijinal metnin diline sadık kalması eserin kıymetini arttırmaktadır. Süreli yayınlarda, o ankette kullanılan resimlerin aynen kullanılması, okuyucunun yaklaşık yüz yıl evvelki hayatı, düşünce tarzını anlamasını kolaylaştırıp okuyucuyu o devre götürmekte, dönemin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Atay'ın, eserine süreli yayınlarda bulunan sanatçıların imzaları, el yazıları, çizdikleri karikatürleri de dikkatle kitabına eklemesi, devrin gazete ve dergilerinin yapısına uygun bir mizanpaj kullanması, bir gösterge değeri taşıdığı düşünülen her bir ayrıntı üzerinde tek tek durulduğunu göstermektedir.

Doç. Dr. Selçuk Atay'ın söz konusu çalışması Türk edebiyatında eksik kalmış birçok noktaya ışık tutmaktadır. Eserde geçen anketlerdeki sanatkârlarla ilgili yapılacak olan çalışmalara büyük ölçüde katkı sunmaktadır. Türk edebiyatındaki eksik yanların farkına varılmasını sağlar. Çalışmanın bu eksik yanları büyük ölçüde doldurduğu da görülmektedir. Bu çalışmayla birlikte “anket” türü üzerinde ilk kez durulmaktadır. Süreli yayınlarda kalan beş tane Osmanlı Türkçesi eser ilk kez tercüme edilmiştir. Titiz çalışma sayesinde araştırmacı, her ciltte bulunan yazar ve anket tablosundan, dizinden aradığını rahatlıkla bulmaktadır. Beşinci cildin sonunda bulunan temel kaynakça, daha fazla kaynağa ulaşmak isteyen araştırmacılar için bir rehber niteliğindedir. Dipnotlar sayesinde okur, rahatlıkla eseri anlamakta ve merak ettiği hususları giderebilmektedir.

Kaynakça

- Atay, S. (2024). *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü, Birinci Cilt: İnsan*, ed. İbrahim Tüzer, İstanbul: Ihlamur Akademi Yayınları.
- Atay, S. (2024). *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü, İkinci Cilt: Dönem*, ed. Beyhan Kanter, İstanbul: Ihlamur Akademi Yayınları.
- Atay, S. (2024). *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü, Üçüncü Cilt: Eser*, ed. Ramazan Korkmaz, İstanbul: Ihlamur Akademi Yayınları.
- Atay, S. (2024). *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü, Dördüncü Cilt: Düşünce*, ed. İbrahim Şahin, İstanbul: Ihlamur Akademi Yayınları.
- Atay, S. (2024). *Anketler/Soruşturmalar Işığında Türk Edebiyatının İç 100'ü, Beşinci Cilt: Dil ve Poetika*, ed. M. Fatih Kanter, İstanbul: Ihlamur Akademi Yayınları.